

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗАСОБАМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ

FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE OF PUPILS IN THE LESSONS OF UKRAINIAN LITERATURE THROUGH THE USE OF INTERNET-RESOURCES

У статті розглядаються сфери професійної діяльності вчителя з використанням у сучасному освітньому середовищі інформаційно-комунікаційних технологій. З'ясовано закономірності формування соціальної компетентності учнів у процесі вивчення української літератури, та визначено інтернет-ресурси, які сприяють підвищенню ефективності навчальної діяльності. Представлено особливості оптимальної інтеграції традиційних та інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітньому процесі. Наведено приклади формування соціальної компетентності учнів на різних етапах уроку української літератури засобами використання інтернет-ресурсів.

Ключові слова: соціальна компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, інтернет-ресурси, ментальна карта, віртуальна стіна, інтерактивний плакат.

В статье рассматриваются сферы профессиональной деятельности учителя с использованием в современной образовательной среде информационно-коммуникационных технологий. Выявлены закономерности формирования социальной компетентности учащихся в процессе изучения украинской литературы, и определены интернет-ресурсы, которые способствуют повышению эффективности учебной деятельности. Представлены особенности оптимальной интеграции

традиционных и информационно-коммуникационных технологий обучения в образовательном процессе. Приведены примеры формирования социальной компетентности учащихся на разных этапах урока украинской литературы средствами использования интернет-ресурсов.

Ключевые слова: социальная компетентность, подростки, образовательная среда, социально-педагогическая деятельность, информационно-коммуникационные технологии, интернет-ресурсы, ментальная карта, виртуальная стена, интерактивный плакат.

The article deals with the areas of professional activity of the teacher with the use of information and communication technologies in the modern educational environment. The patterns of formation of social competence of pupils in the process of studying Ukrainian literature are determined, and Internet resources are determined, which are favorable for increasing the efficiency of educational activities. The peculiarities of optimal integration of traditional and information-communication technologies of teaching in the educational process are presented. Examples of the formation of social competence of pupils at different stages of the lesson of Ukrainian literature by means of using Internet resources are given.

Key words: social competence, information and communication technologies, Internet resources, mental map, virtual wall, interactive poster.

УДК [316:005.336.2]-057.87:821.161.2

Ярмутьська І.В.,
аспірант
Інституту проблем виховання
Національної академії
педагогічних наук України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Одним із характерних явищ ХХІ століття є перехід до інформаційного суспільства, що надає можливість відкривати нові горизонти в усіх сферах діяльності; не є винятком також формування освітнього простору. Нова освітня політика спрямована на вдосконалення комп'ютерно-інформаційного складника змісту освіти. Знання інформаційних технологій не лише розширюють сферу освітніх можливостей, але й підвищують мотивацію до навчання, роблять його динамічним і насиченим. Доступність використання сучасного інформаційного простору є безперечною перевагою у процесі модернізації освітнього процесу, зокрема у вивченні української літератури, однак варто враховувати особливості процесу соціалізації особистості. Особливої уваги заслуговують учні основної школи, оскільки вони використовують сучасні інформаційні ресурси та віртуальні мережі стихійно, ставлячи під загрозу свій фізичний, психічний і соціальний розвиток. Тому завдання учителів – не лише створити умови для отримання якісної освіти засобами інформаційних техноло-

гій, але й сформувати ключові компетентності, які сприятимуть гармонійному розвитку особистості сучасних учнів. Найбільш ефективними засобами розвитку соціальної компетентності учнів у сучасному інформаційному суспільстві вважаємо використання інформаційно-комунікаційних технологій та інтернет-ресурсів, які є доцільними в освітньому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі досліджували В. Биков, А. Гуржій, М. Жалдак, М. Лещенко, С. Литвинова, О. Співаковський та інші вчені; застосування інтернет-ресурсів в освітньому процесі розглядали Н. Діментієвська, Н. Євтушенко, А. Забарна, М. Золочевська, Г. Стеценко; теоретичні засади становлення соціальної компетентності особистості у своїх працях визначили І. Бех, Н. Бібік, Н. Гавриш, С. Данилейко, І. Єрмаков, А. Мудрик, О. Овчарук, О. Пометун, В. Шахрай та інші науковці. Аналіз педагогічних досліджень свідчить, що впровадження сучасних інформаційних технологій є перспективним засобом формування

соціальної компетентності учнів, але ефективність їх використання залежить від створення відповідних організаційно-педагогічних умов, що недостатньо опрацьоване в педагогічній теорії та практиці.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Специфіку розвитку соціальної компетентності учнів в інформаційному суспільстві засобами використання інформаційно-комунікаційних технологій та інтернет-ресурсів на уроках української літератури вивчено недостатньо, що дає змогу констатувати актуальність обраної теми.

Мета статті – висвітлення основних напрямів системи соціально-педагогічної діяльності з використанням інтернет-ресурсів на уроках української літератури як засобу формування соціальної компетентності учнів.

Виклад основного матеріалу. Формування змісту освіти в критеріях компетентісно орієнтованого підходу створює умови для розвитку особистості, здатної орієнтуватися та реалізуватися в сучасному суспільстві, інформаційному просторі, стрімкому розвитку всіх сфер громадського життя. Розвиток ключових компетентностей залежить від упровадження вчителем освітніх технологій, що не лише розкривають пізнавальний потенціал учнів, але й формують їхню суб'єктність в освітньому процесі.

Державний стандарт наголошує, що необхідно формувати в учнів громадську відповідальність та правову самосвідомість, духовність і культуру, ініціативність, самостійність, толерантність, здатність до соціалізації в суспільстві [5]. Про формування соціальної компетентності учнів як однієї з ключових компетентностей зазначено також у Концепції Нової української школи [2].

О. Овчарук зазначила, що компетентності є тими індикаторами, які дають можливість визначити готовність учня, випускника до життя, його подальшого розвитку й активної участі в житті суспільства. Прикладом ключових компетентностей можуть бути здатність співпрацювати та працювати в команді, розв'язувати конфлікти, застосовувати інформаційні та комунікаційні технології [3].

На нашу думку, використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української літератури є невіддільною частиною формування не лише предметних компетентностей, але й ключової соціальної компетентності. Ефективним засобом в її формуванні є застосування інтернет-ресурсів – служб зі створення мережевих спільнот, спільного зберігання відео та графічних файлів, колективного редагування гіпертекстових документів, сайтів для спільного зберігання мультимедійних ресурсів. Сучасні інтернет-ресурси мають соціальний характер – орієнтовані на взаємодію користувачів, тобто на спільне створення та опрацювання матеріалів. Тож можемо говорити про

формування соціальної компетентності під час використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітній діяльності.

За визначенням І. Рябухи, соціальна компетентність підлітків – це компетентність дорослішання – «здатність» дитини аналізувати оточення навколо себе, адекватно оцінювати власні можливості й вибудовувати стратегії взаємодії з навколишнім світом [6].

Використання інтернет-ресурсів на уроках української літератури підвищує мотивацію та активізує пізнавальну діяльність учнів, забезпечує активну співпрацю та дає змогу застосовувати диференційовані завдання. Крім того, за допомогою інформаційних технологій зручно організувати дистанційне навчання у разі виникнення потреби або ж для взаємодії учнів у позаурочний час. Доцільним є використання інформаційних технологій у навчанні дітей з особливими потребами.

О. Прашко зазначає, що розвиток соціальної компетентності учня залежить більшою мірою від створення психолого-педагогічних умов, зокрема спеціально організованої діяльності, під час якої дитина має можливість отримати теоретичні знання про соціальну реальність; застосувати наявний соціальний досвід у соціальній практичній діяльності; реалізувати індивідуальні потенційні можливості, лідерські зокрема, сформувані та розвинути ціннісні орієнтації та установки, які не вступають у протиріччя із соціальними нормами; розвиватися як толерантна особистість, яка вміє приймати та поважати світогляд інших; навчитися впливати на соціальні ситуації, що можна змінити, та намагатися вплинути на ті, що, за загальною думкою, змінити неможливо; приміряти в дії різні соціальні ролі; навчитись встановлювати конструктивні відносини із соціальним середовищем, розв'язувати конфлікти ненасильницьким шляхом [4].

Для реалізації зазначених перспектив на уроці української літератури доцільним є використання інтернет-ресурсів, які передбачають групову проектну діяльність. Такою роботою може бути складання ментальної карти.

Ментальна карта (асоціативна карта, інтелект-карта, карта знань) – спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем, що забезпечують демонстрацію асоціативних зв'язків понять та об'єктів в єдиному візуальному просторі.

Переваги використання ментальних карт в освітньому процесі такі:

- процес створення ментальних карт сприяє розвитку креативного та логічного мислення;
- використання ментальних карт формує вміння класифікувати та систематизувати отриману інформацію, підвищуючи якість навчання;
- робота з ментальними картами впливає на концентрацію уваги та розвиток пам'яті.

Особливо зручним і доцільним на уроках української літератури є використання ментальних карт, створених за допомогою сервісу SpiderScribe.net. Цей інтернет-ресурс створює умови для візуалізації індивідуальних ідей і спільної діяльності учасників освітнього процесу. Створену ментальну карту можна доповнити завантаженими зображеннями, текстовими документами, геолокаційними мітками. Карта створена в SpiderScribe.net може бути приватною, тобто лише автор має доступ до внесення коректив у її створення, або ж може мати спільний доступ, що передбачає колективну роботу над редагуванням об'єктів. Сервіс доцільно використовувати на уроках засвоєння нових знань, коли передбачена робота з теоретичним матеріалом значного обсягу, або з метою виконання випереджувальних завдань.

Інтернет-ресурс Bubbl.us передбачає розроблення простих ментальних карт і групування навчального матеріалу за допомогою побудови схем. Сервіс передбачає можливість спільного редагування карти, сформованої з візуальних вузлів і ланок. По-перше, такий вид діяльності дає можливість краще засвоїти навчальний матеріал, адже оснований на асоціативних образах. По-друге, ресурси для створення такої ментальної карти передбачають режим спільного доступу, тож учні мають можливість взаємодіяти в групі, доповнювати роботу один одного, працювати над вирішенням спільної проблеми і водночас відповідати за виконання власного індивідуального завдання.

Ментальні карти можна використати на різних етапах уроку, особливо ефективно використання на етапі узагальнення та систематизації знань. Методично виправданим є складання ментальних карт у груповій проектній діяльності, коли кожен учень, виконуючи певне завдання застосовує не лише свій творчий потенціал, але й соціальний досвід у практичній співпраці. Використання зазначених інтернет-сервісів на уроках літератури є цілком виправданим, поживляє освітній процес, робить навчання невимушеним і психологічно комфортним.

Не менш ефективним засобом формування соціальної компетентності учасників навчального процесу є використання інтернет-ресурсів для створення віртуальних стін (дощок) – освітніх інструментів, що органічно синтезують в інтерактивному форматі текст, графічні зображення, мультимедійні файли, посилання на віртуальні сторінки. Використання віртуальної стіни передбачає можливість не лише розміщувати власні матеріали та реалізовувати індивідуальні потенційні можливості, але й коментувати та оцінювати роботи інших учасників, приміряти на себе різні соціальні ролі.

Найбільш зручним для створення віртуальної стіни є сервіс Padlet. Інструмент, що дає мож-

ливість застосовувати індивідуальні та групові форми роботи на уроці та в позаурочний час, впроваджувати елементи дистанційного та «перевернутого навчання». На віртуальній стіні можна розміщувати текст, графічні зображення, мультимедійні файли, посилання на сторінки, веб-квести та інше [1].

Використання інтернет-сервісу Padlet зробить урок інтерактивним, а виконання домашнього завдання нестандартним і захопливим.

Нами було розроблено та впроваджено завдання з української літератури для учнів 10 класу – створити сторінки у соціальних мережах героїв роману Панаса Мирного «Хіба ревуть воли як ясла повні?». Для можливості проведення аналізу та оцінення виконання завдання, скріншоти виконаних робіт рекомендовано розмістити на заздалегідь створеній віртуальній стіні Padlet. Таке завдання не передбачало механічного відтворення вивченого матеріалу чи перевірки на знання тексту твору, для створення профілю літературного героя учні уявляли, що персонажі – їхні сучасники, моделювали їхній зовнішній вигляд, підбирали відповідні статуси для соціальних мереж, заповнювали сторінку відповідними особистими даними, аналізували мотивацію їхніх взаємин у соціумі. Зазначимо, що, проектуючи соціальні сторінки Чіпки Варениченка, Грицька Чупруненка, Максима Гудзя та інших персонажів роману, учні аналізували соціальні ситуації, пов'язані з літературними героями, пропонували шляхи розв'язання конфліктів, порушених у творі. Розміщуючи виконані роботи на Padlet учні мали можливість переглядати, коментувати та оцінювати роботи один одного, формуючи толерантність і вміння приймати та поважати думку інших.

Ефективним інструментом для створення віртуальної стіни у вигляді полотна зі стікерами є інтернет-ресурс Lino.it. Окрім розміщення зображень, відеофрагментів, текстових документів різних форматів, учні мають можливість здійснювати швидкий обмін ними, що забезпечує зручність роботи над спільним полотном. На уроках української літератури із використанням Lino.it легко впроваджувати проектну діяльність, що вказує на соціальний характер ресурсу. Готове полотно – як індивідуальне, так і створене групою – може бути надіслане на електронну адресу, розміщене на особистому блозі за допомогою html-коду. Інтернет-ресурс дає змогу розмістити на одній сторінці досить велику кількість постів. Lino.it можна використовувати в освітній і виховній діяльності для створення віртуальної дошки оголошень, групової роботи, як органайзер проведення дослідження чи реалізації соціального проекту.

Методично виправданим на уроці української літератури є використання віртуальних плакатів, створених за допомогою інтернет-ресурсу

ThingLink. Інструмент передбачає використання ілюстрацій з інтерактивними маркерами, у разі наведення на які курсором активізується мультимедійний контент. Віртуальний плакат містить гіперпосилання, об'єднані спільною темою, що допомагає систематизувати навчальний матеріал, сконцентрувавши значний обсяг інформації. Переваги використання цього інтернет-сервісу в освітній діяльності такі: технічна доступність, ефективність організації інформаційного простору, можливість залучення учнів до створення власного продукту. Одним із видів роботи із використанням віртуального плаката може бути складання біографічної довідки письменника чи оформлення інтерактивної літературної газети. Колективна робота над створенням віртуального плаката розвиває в кожного учасника процесу вміння встановлювати конструктивні відносини із соціальним середовищем, формує розвиток ціннісних орієнтацій та установок, які не вступають у протиріччя із соціальними нормами.

Висновки. Формування соціальної компетентності учнів на уроках української літератури засобами використання інтернет-ресурсів є актуальною проблемою сучасного освітнього процесу.

Перевагою інтернет-ресурсів є доцільне їх використання на різних етапах уроку, динамічне застосування під час позаурочної роботи та дистанційного навчання. Сервіси SpiderScribe.net, Bubbles.us, Padlet, Lino.it, ThingLink розроблені з можливістю виконувати групові види роботи та застосовувати елементи проектної діяльності, що сприяє формуванню соціальної компетентності учнів.

За нашим переконанням, активне використання інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема інтернет-ресурсів, на уроках української літератури сприяє досягненню загальноосвітніх цілей, формуванню ключових і предметних компетентностей, розвитку естетичних смаків сучасних учнів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аман І.С., Литвиненко О.В. Інтернет-сервіси в освітньому просторі: методичний посібник. Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2016. 88 с.
2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство освіти і науки України. 27/10/2016. URL: <http://goo.gl/P7eZzn>.
3. Овчарук О.В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики*. К.: «К.І.С.», 2003. С. 4.
4. Прашко О.В. Особливості розвитку соціальної компетентності у підлітків. *Наука – практиці*. № 11 (18) /11/2013. 26 с.
5. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: постанова № 1392, Стандарт, План / Кабінет Міністрів України. К., 23.11.2011. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>.
6. Рябуха. І.М. Управління розвитком соціальної компетентності учнів: зміст, структура, модель: посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2011. 96 с.
7. Шахрай В.М. Формування соціальної компетентності особистості як умови її якісної взаємодії з суспільством. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: «Педагогічні науки». 2012. № 7 (242). Ч. II. С. 53–59.